

УНИВЕРЗИТЕТ У НОВОМ САДУ

ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ

ИЗВЕШТАЈ О ОЦЕНИ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ
<p>1. Датум и орган који је именовео комисију: Наставно-научно веће Филозофског факултета у Новом Саду 29 маја 2009.</p> <p>2. Састав комисије са назнаком имена и презимена сваког члана, звања, назива уже научне области за коју је изабран у звање, датума избора у звање и назив факултета, установе у којој је члан комисије запослен: Проф др Дејан Микавица, ванредни професор, Историја модерног доба, 6 јул 2009, Филозофски факултет Нови Сад-ментор Проф др Радош Љушић, редовни професор, Историја модерног доба, 1995, Филозофски факултет Београд Проф др Владан Гавриловић, ванредни професор, Историја модерног доба, 6 јул 2009, Филозофски факултет Нови Сад Проф др Золтан Ђере, ванредни професор, Историја модерног доба, 23 април 2010, Филозофски факултет Нови Сад Доц др Тибор Пал, доцент, Историја модерног доба, 9 јул 2010, Филозофски факултет Нови Сад</p>
II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ
<p>1. Име, име једног родитеља, презиме: Горан (Тодор) Васин</p> <p>2. Датум рођења, општина, држава: 27 децембар 1981, Нови Сад, Србија</p> <p>3. Назив факултета, назив студијског програма дипломских академских студија – мастер и стечени стручни назив: Филозофски факултет, магистар историјских наука</p> <p>4. Година уписа на докторске студије и назив студијског програма докторских студија</p> <p>5. Назив факултета, назив магистарске тезе, научна област и датум одбране: Филозофски факултет, <i>Патријарх Георгије Бранковић и његово доба 1890-1907</i>, Историја модерног доба, 10 децембар 2008</p> <p>6. Научна област из које је стечено академско звање магистра наука: Историја модерног доба</p>

III НАЗИВ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Српски црквено народни сабори у Хабзбуршкој монархији 1861-1888

IV ПРЕГЛЕД ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Кључна документацијска информација (2-6); Предговор (6-10); *Где је Српска Војводина?* Српска политика у Хабзбуршкој монархији 1860 – 1868 (11-182); Црквено-народни сабори у ери либерала 1869 – 1875 (183 – 206); Под стегом владе Калмана Тисе 1875 – 1890 (307 – 447); Закључак (448 – 453); Извори и литература (454 – 466). У оквиру наведених поглавља написано је укупно девет поглавља: 1. 1 Благовештенски сабор, (11-84); 1. 2 Поповима да кројимо капу – Црквено – народни сабори 1864 – 1865. Питање Румунске митрополије (84 – 122); 1. 3 У сенци решавања националног питања. Кнежевина Србија и Пречани 1866 – 1868 (122 – 183); 2. 1 Слободоумно православље – конзервативци и либерали на Црквено – народном сабору 1869 – 1870 (183 – 225); 2. 2 Покушај решавања школског питања и распуштање Преображењског сабора 1872 (225 – 266); 2. 3. Опортунитет српске политике и Владино устројство Сабора 1874 – 1875 (266 – 306); 3. 1 Извесни час и велеиздаја (307 – 334); 3. 2 Наименовање Германа Анђелића за Карловачког патријарха. Црквено – народни сабори и питање јерархије у Босни и Херцеговини (334 – 389); 3. 3 Патријарх Герман Анђелић и успостављање јерархије у Србији. Политика нотабилитета у црквено – школској аутономији 1884 – 1888 (390 – 447). У предговору је назначена недовољна проученост проблематике којој се кандидат посветио у истоиографском истраживању, објашњени проблемски и методолошки разлози који су га определили за избор теме докторске дисертације, указано на значај Црквено – народних сабора као сталешке институције чије је деловање у великој мери одредило карактер и дomete национално-демократске политике пречанских Срба и утицало на дефинисање њиховог правно – политичког положаја у држави Хабзбурговаца. У основним, уводним назнакама указано је на смисао саборског деловања у контексту захтева за остварењем грађанске и колективне равноправности српског народа путем легитимног, институционалног и јавног иступања посланика конзервативних, клерикалних и либерално-демократских опредељења. Наведена је периодика и архивски фондови без којих се овај рад није могао целовито извести, критички вреднована историографска литература која ову проблематику има за основни или узгредни предмет проучавања, наговештен историјски значај појединих пречанских представника српске политике и објашњен методолошки приступ који је примењен на основу увида у историјске изворе домаће и стране повенијенције. У поглављу Благовештенски сабор описана су збивања која су испунила садржај овог скупа који је увелико превазишао задатке због којих је био сазван, посебно у контексту дефинисања основних саставница српске национално-демократске политике којом су су руководили истакнути представници пречанских Срба све до почетка Првог светског рата. У следећем поглављу је указано на битне моменте који су опредељивали Србе, вође српских либералних струја и представнике српске црквене јерархије, да заступају интересе народа који су представљали у споразуму или упркос несагласју које се односило на утицај Бечког двора и намера аустријске владе да испуњава интересе немађарских народа у оној мери у којој је то одговарало првенствено њеним интересима и односима који су изграђивани према Угарском сабору и мађарској политичкој елити. Ову проблематику употпуњава следеће, треће

поглавље, у којем је разјашњена позиција Кнежевине Србије, њен однос према такозваној Троједници, мађарској страни и њеном схватању националних захтева Срба који су живели на простору Карловачке митрополије. Однос српских конзервативаца и либерала прецизно и темељно је објашњен у оквиру три поглавља друге главе дисертације, нарочито у оном који се бави збивањима на Сабору одржаном 1869 – 1870. када је наизглед уследила прекретница у осмишљавању и заступању српске црквено-просветне аутономије. Распуштање Преображењског сабора 1872. године, како је и насловљено друго поглавље друге главе рукописа, и опортунитет српске политике, како је именовано треће поглавље, представљају оне делове рада у којима су детаљно изложени разлози и узроци недовољно успешне политике Срба која је једино упориште налазила у овој институцији, у Црквено-народним саборима, у којима су преставници мађарске власти однели ненадокнадиву превагу у дуалистичком раздобљу, а посебно после Велике источне кризе. Она је објашњена у свим, политичким и друштвеним саставницама у оквиру првог поглавља последње целине дисертације, док је Милетићевом политичком суноврату, неумољивом слабљењу значаја милетићеваца у политичком животу Срба и наименовању и улози Германа Анђелића посвећено прво и друго поглавље тезе. Коначан неуспех у очувању српске црквено-народне политике наслућује се већ читањем последњег поглавља овог рукописа иако је до коначног укидања преостале српске аутономије дошло тек 25 година касније. У девет поглавља дисертације, хронолошки и проблемски је изведена историја ове институције, карактеристике и значај саборског деловања у очувању српског духовне самосвојности и националног идентитета у држави у којој нису имали статус равноправног, политичког народа.

V ВРЕДНОВАЊЕ ПОЈЕДИНИХ ДЕЛОВА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Докторску дисертација мр Горана Васина, подељена на три дела и девет поглавља, у обиму од 468 страница компјутерском техником умноженог основног текста и напомена, карактерише уједначен историографски приступ, прецизно изведено тематско груписање обрађених историјских извора и релевантне научне литературе и критички увид у проблематику веома сложених и противречних историјских процеса од којих је у пресудној мери зависио национални и духовни опстанак Срба у Хабзбуршкој монархији. Ослањајући се на изворну грађу, периодику и научну литературу, Васин је већ у првом поглављу разрешио бројне недоумице које су остале научно недовољно разјашење а односе се на најинтелектуалнији сабор пречанских Срба на којем су они, донели благовештенске одлуке од изузетног историјског значаја и на тај начин дугорочно дефинисали кључне саставнице национално-демократске политике у чијој је суштини стајао захтев за стицањем политичко-територијалне аутономије односно простора у хабзбуршком државном оквиру на којем би они имали право да се самостално политички и управно организују. Посебно важан резултат у анализи ове теме чини објективно сагледавање сличности и разлика унутар саборског деловања допуштеног од стране Бечког двора, а испуњеног изузетним, промишљеним и рационално-прагматичним иступањем световних и црквених представника српског народа, посебно круга око патријарха Јосифа Рајачића. Анализирана је, пажљиво и темељно, српска и мађарска периодика, преовлађујућа расположења мађарске, бечке и српске јавности према српском

окупљању дозвољеном после укидања Српске Војводине, ставови и мишљења најистакнутијих српских политичких првака према питању српских националних и политичких права, унапређењу њиховог јавно-правног положаја и то посебно из угла најугледнијих представника српске интелектуалне елите, публициста, правника, књижевника, црквених великодостојника. Изведена је студиозна анализа њихових критичких студија и публицистичко-журналистичких радова којима су оправдавали своја становишта и креирали свеобухватну национално-политичку доктрину српског народа северно од Саве и Дунава. Акрибичним тумачењем архивских, историјских извора и критичним увидом у савремену релевантну историографску литературу, кандидат је успео да објасни мотиве, домете и интересе, личне и националне, којима су се руководили најугледнији пречански Срби у настојању да статус Срба, посебно на простору јужне Угарске, учине прихватљивим и одрживим. Све саборске седнице су детаљно и свеобухватно проучене, у контексту који је одређен постојећим друштвеним околностима и државним разлозима према којима су се равнали и Бечки двор и Угарски сабор, одобравајући или оспоравајући саборске закључке. Без било какве, ненаучне пристрасности објашњена је политичко-филозофска мисао сваког истакнутог посланика Сабора, нарочито Светозара Милетића, Јована Суботића, Александра Стојачковића, протосинђела Германа Анђелића као и мађарских првака, Јожефа Етвеша и Ференца Деака према питању Српске Војводине у Угарској односно Мађарској. Изнијансирано је проучена позиција српске владе и према пречанском националном програму и према мађарској политичкој елити са којом је била у честим контактима и договорима као и однос Хрватског сабора од којег се такође очекивало да се определи према питању српских политичко-територијалних захтева. Слабљење политичке улоге српске црквене јерархије у друштвеном животу пречанских Срба анализирано је и у контексту рада следећих српских сабора, посебно оног на којем је неколико годикна касније разматрано питање конституисања Румунске митрополије, уз подршку Бечког двора и благонаклон став српских пречанских либерала. Оригинално у приступу и интерпретацији нарочито је дошла до изражаја у тумачењу политике српских либерала на Црквено-народним саборима одржаним у периоду од 1869. до 1875. године. Наиме, Васин је у три поглавља другог дела дисертације детаљно и разложно, првенствено на основу увида у све записнике у то време одржаних српских сабора, српску и мађарску периодику, извео научно релевантне и историографски усавршене закључке који се односе на најбитније сегменте слободоумног православља Светозара Милетића и његових присталица и истомишљеника. Њихов однос према српској црквеној јерархији, Хрватском сабору и мађарској законској регулативи која се односила на положај и права немађарких народа, је у овом периоду далекосежно утицао на профилисање српске политике у целини, њене резултате и домете као и на одрживост исврсисходност српских Црквено-народних сабора као највишег представничког тела Срба на простору Карловачке митрополије. Политичка идеологија и политичко-саборска делатност Милетића и милетићеваца анализирана је у светлу њиховог односа према Источном питању, настојањима српског народа да постигне национално ослобођење и државно уједињење, остварљивости идеје о арондирању жупанија у Угарској насупрот преовлађујућој доктрини о једној политичкој нацији и дефинисању српско-хрватских односа на простору Хрватске, Славоније и Далмације. Уочено је, сасвим исправно и образложено, на основу историјских извора и

применом савременог критичког метода, да је српска либерална елита борбом за доминацију у оквиру црквено-просветне аутономије, коју је и постигла 1870. године, додатно ослабила јединство малобројног српског народа у Угарској и умањила његову способност да се успешно супростави институционално осмишљеном процесу мађаризације. Упоредо са слабљењем изгледа за поправљањем статуса и снажењем грађанских права, одвијале су се активности које су имале за циљ да увуку Србију у рат за ослобођење својих сународника. Ову политику милетићеваца, Васин је целовито и објективно сагледао и проучио у свим аспектима, исправно увиђајући да је овај сегмент национално-либералне политике милетићеваца имао бројне слабости. У овом контексту је проучена и активност пречанских либерала у оквиру Уједињене омладине српске као и њених покушаја да изведу акцију која је објективно превазишла могућности младих присталица Јовановићеве и Милетићеве националне политике. Целовита анализа је употпуњена критичким и темељним коришћењем периодике која се односила на рад хрватских и мађарских институција и ставова њихове политичке јавности. Посебно корисно, у научном погледу, је изведено проучавање феномена опортунитета у српској политици, у контексту усвајања владиног устројства Сабора 1874 – 1875. године и потпуне доминације мађарске државотворне доктрине у свим аспектима друштвеног живота тадашње Угарске. Насупрот њему и тада је стајао Светозар Милетић указујући, на све начине да је наметање учења мађарског језика у свим школама и на факултетима, потом затварање конфесионалних школа, недозвољавање да се отварају нове гимназије за Србе и Румуне само смишљеног настојања државе да „уједини“ у мађарској државној идеји све становнике Угарске. У овом и оваквом егзалтраном напору и узвишеном прегнућу безнадежно супростављеном незауостављивом историјском процесу обележеном успоном мађарске државности, српска аутономија под строгим надзором државних власти представљала је бедем који је могао одолети једино у случају промењених међународних околности. Њима је Васин посветио посебну пажњу, уочавајући сваки наговештај могућег преокрета у извештавању ондашње штампе. Својеврсном рату мађарске и либералне, пречанске штампе у којем је штету највише трпела српска црквено-народна аутономија одредио је нарочито место у последњим поглављима дисертације. У њима су анализирани и сви постулати политике званичне Србије, у оној мери у којој је то било од пресудног значаја за очување српског националног идентитета и српске идеје државности, макар и у оквирима аутономије која је неумитно губила на значају. Није занемарена ни политика хрватских странака будући да се она директно манифестовала на српско питање на хрватско-славонским и далматинским просторима одакле су посланици упућивани, посебно од развојачења 1881, године, у Загреб и Карловце, да представљају, бране изаступају увелико дерогирана права српског народа на политичку и културну једнакост и равноправност. Посебно важан резултат Васинове дисертације исказан је у оквиру последња два поглавља трећег дела дисертације у којима је свестрано, архивски утемељено и научно зрело, проучио и сагледао мађарску политику према Србима коју је представљао Калман Тиса. Историјски значај патријарха Германа Анђелића, описан је и протумачен на основу свеобухватног увида у све саставнице српског духовног и друштвеног живота и у контексту вишезначног опадања српске самосталности, национално-политичког јединства и непомирљиве страначке подељености. Свестрано истраживање дало је за

право аутору да закључи како је шестогодишњи период (1882-1888) у којем је Анђелић управљао Црквом уједно био најтежи и најтурбулентнији у историји српске пречанске црквено-просветне аутономије. Сви покушаји овог црквеног поглавара да променама у Устројству Сабора наметне црквену односно неприкосновену синодалну управу наишли су на отпор српске опозиције, нотабилитета, радикала и либерала. У српској пречанској, либерално опредељеној, штампи осуђиван је српски патријарх као највећи кривац за пропаст српске аутономије и све то је неповратно учврстило Тисину контролу над политиком коју су настојали да дефинишу и уобличе потпуно разједињени световни и црквени прваци пречанских Срба. Проучавајући делатност укупно четрнаест Црквено-народних сабора, који су одржани у периоду од 1861 до 1888 године, Васин је дао немерљив научни допринос у сагледавању целокупне политике српског народа, њених успона, слабости, карактеристика и поука остварених и неостварених цивилизацијских идеала у преломним деценијама XIX века.

VI СПИСАК НАУЧНИХ И СТРУЧНИХ РАДОВА КОЈИ СУ ОБЈАВЉЕНИ ИЛИ ПРИХВАЋЕНИ ЗА ОБЈАВЉИВАЊЕ НА ОСНОВУ РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА У ОКВИРУ РАДА НА ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ

1. *Знаменита документа за историју српског народа 1538-1918*, Нови Сад 2007. (у коауторству са Дејаном Микавицом и Владаном Гавриловићем)
2. *A Karlócai érsekség főpapsága és hívei a polgári házasságról 1894/95-ben*, Magyar-szerb kapcsolatok a történelemben 2001-ig, Eötvös József Főiskolai Kiadó, Baja 2010, 139-147, M13- 5 бодова
3. *Дејан Микавица, Последњи српски панкалист. Политичко-филозофска биографија Лазе Костића, Стилос, Пансофија, Нови Сад 2004*, Зборник Матице српске за историју, 71–72 (2005), Нови Сад, 2006, 212–214. M51- 3бода
4. *Бранко Бешлин, Европски утицаји на српски либерализам у XIX веку, Издавачка књижарница Зорана Стојановића, Сремски Карловци-Нови Сад 2005*, Зборник Матице Српске за историју бр. 73/2005, 251-255, M51-3 бода
5. *Освећење обновљене српске цркве у Сремској Митровици 1891*, Споменица Историјског архива Срем 5, Сремска Митровица 2006, 165-176. M53- 1 бод
6. *Застава и Браник о сахрани краља Милана*, Истраживања бр. 17, Нови Сад 2006, 95-106. M51-3бода
7. *Дејан Микавица, Политичка идеологија Светозара Милетића, Стилос, Нови Сад 2006*, Споменица Историјског архива Срем, 6 (2007),197–201. M51- 1 бод
Збода
8. *Некролози о патријарху српском Георгију Бранковићу*, Истраживања бр. 18, Нови

Сад 2007, 229-239. М51- 3бода

9. *Ктиторска делатност патријарха Георгија Бранковића у Сремским Карловцима*, Споменица историјског архива Срем 7, Сремска Митровица 2008, 46-62. М 53- 1 бод

10. *Избор Георгија Бранковића за српског патријарха*, Извори за историју и културу Војводине, 1, Нови Сад 2009, 275-293. М44- 3 бода

11. *Национално-политичка борба Срба у Угарској 1848-1884*, Истраживања бр. 21, Нови Сад 2010, 311-336. М 51- 3 бода

12. *Српски црквено-народни сабор године 1837*, Годишњак Филозофског факултета у Новом Саду, Нови Сад 2010, 249-255. М 52- 2 бода

13. *Црквено-народни сабори у политици Срба пречана 1690-1848*, Извори за историју и културу Војводине, 2, Нови Сад 2010, 65-123. М44- 3 бода

14. *Протокол једног краљевског опела*, Зборник Матице Српске за историју, бр 83, Нови Сад 2011, 149-159, М51- 3 бода

15. *Слободоумно православље-милетићевци и конзервативци на црквено-народном сабору 1869/1870*, Српске студије, бр 2, Београд 2011, 209-237, М53- 1 бод

16. *Патријарх Георгије Бранковић и мађарска влада (стање српске аутономије на прелому векова)*, Зборник српско-мађарски односи кроз историју, Нови Сад 2007, 273-280, М 42- 4 бода

17. *Потврдна диплома патријарха Прокопија Ивачковића*, Истраживања бр 22, Нови Сад 2011, 333-338, М51- 3бода

VII ЗАКЉУЧЦИ ОДНОСНО РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

Српски Црквено-народни сабори у Хабзбуршкој монархији 1861 – 1888 представља веома користан научни допринос у проучавању целокупне српске политике, посебно у Хабзбуршкој монархији. Кандидат је потврдио завидан научни таленат у проучавању неистражених и недовољно истражених историографских проблема. Свестраним и темељним проучавањем архивске грађе у мађарским и српским архивама, литературе стране и домаће провенијенције, мађарске и српске периодике као и објављених извора, успео је да сагледа деловање, резултате и значај српских Сабора у дефинисању националних и демократских захтева Срба као и у очувању њиховог националног идентитета у држави у којој нису имали статус равноправног, политичког народа. Посебан значај ове дисертације састоји се у томе што су

консеквентно и доследно изведени неопходни закључци који се односе на проблематику српско-хрватских и српско-мађарских односа, издвојене најзначајније саставнице државне доктрине мађарских политичких и државних чинилаца, описан и на основу успешног коришћења расположиве фактографије, објашњен историјски значај и улога најеминентнијих представника српског политичког и духовног живота. Политичка идеологија либерално-демократских и конзервативно-клерикалних представника српске политичке мисли је објашњена у целини и појединачно, а применом компаративног метода изведени су објективни закључци о свим сегментима, чиниоцима и процесима који су далекосежно одредили правно-политички положај Срба у Монархији и меру њихове успешности у настојањима да се изборе за слободе и тековине које је промовисала европска грађанска револуција. Објашњена је пажљиво проучена политика Кнежевине и Краљевине Србије према пречанима, њиховој аутономији и односу према мађарским политичарима и државницима.

VIII ОЦЕНА НАЧИНА ПРИКАЗА И ТУМАЧЕЊА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА

Мр Горан Васин је у својој дисертацији користио све неопходне поставке критичке историјске методологије и резултате истраживања је изложио у оквиру девет хронолошко-проблемских целина разврстаних у три засебне целине. У проучавању историјских догађаја, процеса, појава и личности, полазио је од позитивистичког утврђивања чињеница које је успешно тумачио у оквиру ширих друштвено-политичких и идејно-културних токова карактеристичних за другу половину XIX века и специфичну државну структуру вишенационалне хабзбуршке царевине. За Васинову историографску интерпретацију је карактеристичан приступ који подразумева свеобухватно повезивање и упоређивање историјских улога и деловања најзначајнијих личности у контексту њиховог друштвеног положаја и постојећих околности. У објашњењу и тумачењу њихових мотива, програма и деловања показао је завидну објективност и способност убедљивог изношења на научним аргументима заснованих чињеница. Њиховим сажимањем, повезивањем и свеобухватном синтезом постигао је научни резултат који је од изузетног историографског значаја.

IX КОНАЧНА ОЦЕНА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

1. Да ли је дисертација написана у складу са образложењем наведеним у пријави теме: Докторска дисертација мр Горана Васина је у целини написана у складу са образложењем наведеним у пријави теме.
2. Да ли дисертација садржи све битне елементе: Докторска дисертација мр Горана Васина садржи све битне елементе.
3. По чему је дисертација оригиналан допринос науци: Оригиналан научни допринос састоји се у детаљној и свеобухватној анализи у којој је објашњен

историјски значај и улога српских Црквено-народних сабора у периоду од 1861. до 1888. године у осмишљавању српске национално-демократске политике и у очувању националног идентитета српског народа у Хабзбуршкој монархији. Посебно оригиналан научни допринос представља темељно сагледавање кључних саставница српске политике у контексту државног уређења Хабзбуршке монархије и решавања Источног питања уважавањем начела народног самоопредељења. Место и значај српских црквених и световних првака одређено је на основу темељног проучавања архивске грађе, домаће и стране периодике и релевантне научне литературе.

4. Недостаци дисертације и њихов утицај на резултат истраживања: Дисертација нема недостатака

X ПРЕДЛОГ:

На основу укупне оцене дисертације, комисија предлаже:

Да се докторска дисертација прихвати, а кандидату одобри одбрана
Нови Сад, 7 јула 2012

ПОТПИСИ ЧЛАНОВА КОМИСИЈЕ

Проф. др Дејан Микавица

Проф. др Радош Љушић

Проф. др Владан Гавриловић

Проф. др Золтан Ђере

Доц. др Тибор Пал
